

Dr. Majda Pšunder
Mag. Mihaela Cvek

Kako učenci zaznavajo medijsko nasilje

Pregledni znanstveni članek
UDK 37.015.3:316.774

POVZETEK

Mediji so v moderni informacijski družbi postali sestavni del vsakdanjika, tudi učenčevega. Ob mnogih pozitivnih učinkih pa prinašajo tudi nešteto slabosti, med katerimi je v ospredju prav gotovo nasilje.

Nasilje v medijih učinkuje na prejemnike – učence. Najbolj zaskrbljujoči posledici pogostega srečevanja učencev z nasiljem v medijih sta posnemanje in otopelost.

Raziskava, ki smo jo izvedli med učenci četrtil in osmih razredov različnih osnovnih šol v Sloveniji, kaže, kako učenci v današnjem času doživljajo medijsko nasilje.

Ključne besede: uporaba medijev, medijsko nasilje, posledice nasilja, zaznavanje nasilja, ozaveščanje staršev in učencev

How pupils perceive media violence

ABSTRACT

In the modern information society media has become an integral part of peoples' and pupils' everyday life. Along with the many positive effects of this, there are also numerous negative ones, such as violence.

Violence in the media influences the receivers – pupils. The most alarming consequences of pupils' frequent contact with media violence are imitation and apathy.

Our survey, carried out on pupils from the 4th-8th grades of different primary schools in Slovenia, shows how they perceive media violence in these modern times.

Key words: uses of media, media violence, consequences of violence, perception of violence, raising parent and pupil awareness

Uvod

Raziskave na temo o nasilju v medijih so pokazale, da mediji nimajo absolutnega vpliva na ravnanje otrok. Smer in moč vpliva se pokaže šele v interakciji z izkušnjami ter vplivi socializacijskega in vsakodnevnega okolja. Lahko pa mediji obstajajoča nagnjenja okrepijo, kar je še posebej lahko opazno pri otrocih in mladostnikih, ki so v procesu svojega osebnega oblikovanja in še nimajo povsem izoblikovanih sistemov vrednot.

Teoretični uvid

Na podlagi medijskih raziskav, ki so bile izvedene v Nemčiji (Stipp Hagmann, 2000), vemo, da že obstajajo diferencirani katalogi motivov, ki govorijo o tem, zakaj nekdo izbira medije s točno določenimi vsebinami. Odločitev za uporabo nekega medija je odvisna od tega, ali mladostnik o tem mediju sam odloča ali pa je ta odločitev odvisna od ostalih družinskih članov, ki prav tako uporabljajo ta medij, kar pomeni, da mora biti uporaba le-tega dogovorjena.

Diskusije o nasilju v medijih se pojavijo takrat, ko se pojavi nasilno in nedopustno ravnanje mladostnikov, ki je podobno tistemu v filmih in na televiziji. Nasilje, ki ga prikazuje televizija, vznemirja otroke. Vzrok temu lahko iščemo v dejstvu, da posledice nasilnih dejanj niso realno prikazane. Vemo pa, da stranski vplivi prikazanega nasilja vplivajo na otroke. Erjavčeva in Volčičeva (1999) poudarjata, kako zelo pomemben je pogovor z otroki, s katerim jih opozarjamo, da nasilno vedenje ni pozitivno vedenje. S pogovorom pa lahko vplivamo tudi na otrokovo kasnejšo izbiro oddaj, ki jih bo gledal.

Zaskrbljujoči posledici nasilja v medijih sta posnemanje in otopelost. Za posnemanje je značilno, da gledalec privzame agresivne vedenjske vzorce oziroma se nauči tovrstnega reagiranja. Pri otrocih je moč zgleđa tolikšna, da večino sporočil sprejemajo kot nekaj, kar je vredno posnemanja, zlasti kadar to posnemanje omogoča ali ustvarja premoč nad vrstniki (posnemanje junakov, ki se pretepajo, tj. pretepajo druge) (Petrovec, 2003).

Ker pogosto srečevanje z nasiljem v medijih zmanjša gledalčevo občutljivost zanj (Petrovec, 2003), lahko govorimo o otopelosti. Otroci pogosto gledajo scene nasilja. Erb (1997) navaja, da otroci ob teh prizorih otopijo, kako bi si namreč sicer razlagali brezbrizno obnašanje številnih otrok, ki ne trenejo z obrazom, ko je sošolec pretepen. Tudi dejstvo, da otroci po ogledu nasilnih filmov, v katerih se streljajo in ubijajo, niso nikoli žalostni, govori o dvojem. Otroci vedo, da ne gre za pravo smrt in da tudi kri ni prava. Ker so tega »znanja« deležni že od malih nog in iz dneva v dan, se ni čuditi, da sami z lahkoto gledajo nasilne prizore, mi pa mižimo, gledamo stran ali pa ugasnemo televizijo in tudi v kino nočemo iti, če so na sporedu nasilni filmi (Košir in Ranfl, 1996).

Starši se pogosto jezijo na televizijski program. Ob tem bi se morali zavedati, da so sami tisti, ki vzgajajo otroka, in ne ljudje na televiziji. Zadnja beseda pri izbiri programa naj bo torej beseda staršev. Tudi otroci ne morejo biti tisti, ki bi odločali, kaj bo gledala cela družina ali oni sami. Nasilni prizori, pa naj bodo v risankah, filmih ali poročilih, spodbujajo nasilje. Otroci, ki veliko gledajo televizijo, izgubljajo stik z realnostjo, saj ves čas pasivno opazujejo, kaj se dogaja komu drugemu.

Zelo priporočljivo je, še posebej če so otroci mlajši, da so ob gledanju televizije prisotni tudi starši. Starši lahko otrokom pomagajo v trenutkih, ko se ti bojijo ali ne morejo ločiti fikcije in realnosti. Otrok ne sme biti zasmehovan, če ga je strah in si pokrije oči, da ne bi videl grozljivega prizora na televiziji. Če želi takrat iti spat, se morajo starši z njim pogovoriti, mu razložiti prizor, da otrok predela strah in se ne

počuti izobčenega in izoliranega, medtem ko drugi člani družine gledajo film naprej (Erjavec in Volčič, 1999a).

Študije kažejo, navaja Petković (2004), da večina otrok gleda televizijo, z nasilnimi vsebinami vred, brez staršev, torej sami. To je ugotovila tudi Mikuličeva, ki je z metodo fokusnih skupin, v katere je vključila otroke, stare od 6 do 8 let, preverjala, kako ti otroci v Sloveniji gledajo televizijo. Po tej analizi otroci pogosto kot razlog za gledanje televizije navajajo osamljenost. Povprečno gledajo televizijo tri ure na dan, staršev najpogosteje ni zraven. Starši z otroki še posebej redko gledajo otroške oddaje. Nenavadno je, da se starši bojijo učinkov gledanja televizije na njihove otroke, trdijo, da gledanje televizije, še posebej nasilje na televiziji, otrokom škoduje, hkrati pa otroke same puščajo pred televizijo in se o oddajah z otroki ne pogovarjajo.

Empirični del

Opredelitev raziskovalnega problema

Z raziskavo smo želeli ugotoviti:

- Katere medijske vsebine (filme) anketiranci najraje gledajo?
- Ali radi gledajo oddaje, ki prikazujejo nasilje, in zakaj?
- Kako se počutijo ob gledanju oddaj, ki prikazujejo nasilje?
- S kom najpogosteje gledajo oddaje, ki prikazujejo nasilje?
- Ali se učenci o nasilju, ki so ga videli v medijih, s kom pogovarjajo?
- Ali jim starši kdaj prepovejo oziroma izberejo oddaje, ki jih lahko gledajo?
- Ali se pri učencih kaže posledici nasilja (posnemanje, otopelost)?
- Kako se učenci strinjajo z napotki, s katerimi bi lahko zmanjšali obseg nasilja v otroških programih?

Metodologija

V vzorec je bilo vključenih 381 učencev različnih osnovnih šol v Sloveniji. Vzorec smo razdelili v dve skupini. Prvo skupino sestavlja 200 učencev četrtilih razredov različnih osnovnih šol, in sicer 101 učenec in 99 učenk. Drugi skupino sestavlja 181 učencev osmih razredov različnih osnovnih šol, in sicer 93 učencev in 88 učenk.

Odgovore na vprašanja smo dobili z anketiranjem učencev. Anketiranje je potekalo skupinsko in nevodeno. Podatki, zbrani z anketnimi vprašalniki, so obdelani računalniško, s paketom SPSS, in sicer na nivoju deskriptivne statistike (frekvenčne distribucije – tabelarni prikazi) in inferenčne statistike, kjer smo postavljene raziskovalne hipoteze preverjali z neparametričnim statističnim preizkusom (χ^2 -preizkus).

Rezultati raziskave

Rezultati, urejeni v tabelah, so predstavljeni v 7 sklopih.

1. Vsebina filma

Prvi vsebinski sklop se nanaša na vsebino filmov, ki jih anketiranci najraje gledajo. Dosedanje raziskave (Košir, 1996) namreč kažejo, da sta med otroki najbolj priljubljeni dve zvrsti filmov, in sicer akcijski filmi in grozljivke. Zanimalo nas je, katere zvrsti filmov najraje gledajo učenci glede na spol in razred.

Tabela 1: Spol učencev in vsebina filma

Vsebina filma	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Grozljivke	36	18,6 %	40	21,4 %	76	19,9 %
Pustolovski filmi	52	26,8 %	49	26,2 %	101	26,5 %
Akcijski filmi	92	47,4 %	38	20,3 %	130	34,1 %
Glasbeni filmi	2	1,0 %	9	4,8 %	11	2,9 %
Pravljični filmi	11	5,7 %	14	7,5 %	25	6,6 %
Ljubezenski filmi	1	0,5 %	37	19,8 %	38	10,0 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 61,542, p = 0,000$$

Tabela 2: Razred in vsebina filma

Vsebina filma	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Grozljivke	22	11,0 %	54	29,8 %	76	19,9 %
Pustolovski filmi	78	39,0 %	23	12,7 %	101	26,5 %
Akcijski filmi	59	29,5 %	71	39,2 %	130	34,1 %
Glasbeni filmi	5	2,5 %	6	3,3 %	11	2,9 %
Pravljični filmi	23	11,5 %	2	1,1 %	25	6,6 %
Ljubezenski filmi	13	6,5 %	25	13,8 %	38	10,0 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 65,267, p = 0,000$$

Dobljeni rezultati v tabeli 1 prikazujejo, da učenci najraje gledajo akcijske, učenke pa pustolovske filme. Razlika med učenci in učenkami je, kakor kaže izid χ^2 -preizkusa, statistično značilna. Rezultati v tabeli 2 pa kažejo, da so med učenci četrtilih razredov najbolj priljubljeni pustolovski filmi, med učenci osmih razredov pa akcijski filmi. Razlika med njimi je statistično značilna.

2. Gledanje oddaj z nasilno vsebino in razlog gledanja

V drugem vsebinskem sklopu nas je zanimalo, ali anketiranci radi gledajo oddaje z nasilno vsebino in če, kakšen je razlog gledanja teh oddaj glede na spol in razred.

Tabela 3: Spol in gledanje nasilnih oddaj

Gledanje nasilnih oddaj	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Da	98	50,5 %	29	15,5 %	127	33,3 %
Ne	96	49,5 %	158	84,5 %	254	66,7 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 52,511, p = 0,000$$

Tabela 4: Razred in gledanje nasilnih oddaj

Gledanje nasilnih oddaj	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Da	57	28,5 %	70	38,7 %	127	33,3 %
Ne	143	71,5 %	111	61,3 %	254	66,7 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 4,426, p = 0,035$$

Rezultati v tabeli 3 kažejo, da je več učencev kot učenk, ki radi gledajo oddaje, ki prikazujejo nasilje. Razlika med učenci in učenkami je, kakor kaže izid χ^2 -preizkusa, statistično značilna. Rezultati v tabeli 4 pa prikazujejo, da je več učencev osmih kot četrtih razredov, ki radi gledajo nasilne oddaje. Razlika med njimi je statistično značilna.

Tabela 5: Spol in razlog gledanja nasilnih oddaj

Razlog gledanja	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Dolgčas	29	33,0 %	11	28,2 %	40	31,5 %
Razvedrilo	59	67,0 %	28	71,8 %	87	68,5 %
Skupaj	88	100 %	39	100 %	127	100 %

$$\chi^2 = 0,283, p = 0,595$$

Tabela 6: Razred in razlog gledanja nasilnih oddaj

Razlog gledanja	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Dolgčas	15	26,3 %	25	35,7 %	40	31,5 %
Razvedrilo	42	73,7 %	45	64,3 %	87	68,5 %
Skupaj	57	100 %	70	100 %	127	100 %

$$\chi^2 = 0,286, p = 0,257$$

Tabeli 5 in 6 prikazujeta, da več kot polovica učencev, ne glede na spol in ne glede na razred, rado gleda oddaje, ki prikazujejo nasilje, zaradi razvedrila. Razlika med njimi ni, kakor kaže izid χ^2 -preizkusa, statistično značilna.

3. Občutja ob gledanju oddaj z nasilno vsebino

Vemo, da ob gledanju oddaj doživljamo različna občutja. Koširjeva (2003) navaja izjave učencev neke osnovne šole, ki pravijo, da jih je ob gledanju filmov strah, med spanjem pa jih pogosto tlači mora. V tej zvezi nas je zanimalo, kakšne občutke doživljajo učenci ob gledanju oddaj, ki prikazujejo nasilje, glede na spol in razred.

Tabela 7: Spol in uživanje

Uživanje	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	77	39,7 %	15	8 %	92	24,1 %
Ne drži	117	60,3 %	172	92 %	289	75,9 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 52,139, p = 0,000$$

Tabela 8: Razred in uživanje

Uživanje	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	44	22 %	48	26,5 %	92	24,1 %
Ne drži	156	78 %	133	73,5 %	289	75,9 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 1,059, p = 0,303$$

Rezultati v tabeli 7 kažejo, da je med anketiranci več učencev kot učenk, ki uživajo ob gledanju oddaj z nasilno vsebino. Razlika med učenci in učenkami je, kakor kaže izid χ^2 -preizkusa, statistično značilna. Tabela 8 kaže, da med učenci četrtil in osmih razredov ni statistično pomembnih razlik.

Tabela 9: Spol in strah

Strah	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	27	13,9 %	78	41,7 %	105	27,6 %
Ne drži	167	86,1 %	109	58,3 %	276	72,4 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 36,844, p = 0,000$$

Tabela 10: Razred in strah

Strah	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	77	38,5 %	28	15,5 %	105	27,6 %
Ne drži	123	61,5 %	153	84,5 %	276	72,4 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 25,243, p = 0,000$$

V tabelah 9 in 10 so prikazani rezultati, ki opozarjajo na obstoj statistično značilnih razlik med skupinami učencev glede na spol in starost učencev v doživljanju strahu ob gledanju oddaj z nasilno vsebino.

Tabela 11: Spol in nespečnost

Nespečnost	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	35	18 %	71	38 %	106	27,8 %
Ne drži	159	82 %	116	62 %	275	72,2 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 18,828, p = 0,000$$

Tabela 12: Razred in nespečnost

Nespečnost	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	79	39,5 %	27	14,9 %	106	27,8 %
Ne drži	121	60,5 %	154	85,1 %	275	72,2 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 28,593, p = 0,000$$

Rezultati v tabelah 11 in 12 nas opozarjajo na obstoj statistično pomembnih razlik med skupinami učencev glede na spol in starost učencev glede nespečnosti po gledanju nasilnih oddaj.

Tabela 13: Spol in sanje

Sanje	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	65	33,5 %	81	43,3 %	146	38,3 %
Ne drži	129	66,5 %	106	56,7 %	235	61,7 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 3,877, p = 0,049$$

Tabela 14: Razred in sanje

Sanje	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	103	51,5 %	43	23,8 %	146	38,3 %
Ne drži	97	48,5 %	138	76,2 %	235	61,7 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 30,940, p = 0,000$$

Rezultati v tabeli 13 in 14 kažejo, da je med anketiranci več učenek kot učencev in več učencev četrtil razredov kot učencev osmih razredov, ki sanjajo o gledanih oddajah z nasilno vsebino.

Tabela 15: Spol in mora

Tlači me mora	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	26	13,4 %	40	21,4 %	66	17,3 %
Ne drži	168	86,6 %	147	78,6 %	315	82,7 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 4,243, p = 0,039$$

Tabela 16: Razred in mora

Tlači me mora	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Drži	54	27 %	12	6,6 %	66	17,3 %
Ne drži	146	73 %	169	93,4 %	315	82,7 %
Skupaj	200	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 27,528, p = 0,000$$

Dobljeni rezultati v tabeli 15 prikazujejo, da je več učenk kot učencev, ki jih po gledanju oddaj z nasilno vsebino tlači mora. Razlika med učenci in učenkami je, kakor kaže izid χ^2 -preizkusa, statistično značilna. Rezultati v tabeli 16 kažejo, da je več učencev četrtil kot osmih razredov, ki jih tlači mora. Razlika med njimi je statistično značilna.

4. Gledanje oddaj z nasilno vsebino

Prvi vsebinski sklop se nanaša na gledanje oddaj z nasilno vsebino. V tem sklopu prikazujemo rezultate, ki kažejo, s kom anketiranci najpogosteje gledajo oddaje, ki prikazujejo nasilje. Zanimalo nas je, kako pogosto gledajo učenci oddaje z nasilno vsebino sami, s prijatelji ali s starši. Ali so pri tem razlike med spoloma in starostjo učencev? Študije (Petković, 2004) namreč opozarjajo, da otroci pred televizijskim ekranom preživijo preveč časa in med drugim gledajo tudi oddaje z nasilno vsebino, staršev pa ta čas ni zraven. Vemo pa, kako zelo pomembno je, da so ob gledanju oddaj zraven tudi starši, saj otroci še posebej težko ločijo med resničnim in namišljenim nasiljem na televiziji.

Tabela 17: Spol učencev in samostojno gledanje oddaj

Oddaje gledam sam/a	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	70	36,1 %	112	59,9 %	182	47,8 %
Pogosto	77	39,7 %	49	26,2 %	126	33,0 %
Zelo pogosto	47	24,2 %	26	13,9 %	73	19,2 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 21,834, p = 0,000$$

Tabela 18: Razred in samostojno gledanje oddaj

Oddaje gledam sam/a	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	122	61,0 %	60	33,1 %	182	47,8 %
Pogosto	53	26,5 %	73	40,3 %	126	33,0 %
Zelo pogosto	25	12,5 %	48	26,5 %	73	19,2 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 30,671, p = 0,000$$

Dobljeni rezultati v tabeli 17 prikazujejo, da učenci pogosteje kot učenke sami gledajo televizijo, video ali DVD. Razlika med učenci in učenkami je, kakor kaže izid χ^2 -preizkusa, statistično značilna. Rezultati v tabeli 18 pa nas opozarjajo, da več učencev osmih kot četrtil razredov samih gleda televizijske oddaje. Razlika med njimi je statistično značilna.

Tabela 19: Spol učencev in gledanje oddaj s prijatelji

Oddaje gledam s prijatelji	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	134	69,0 %	126	67,4 %	260	68,2 %
Pogosto	49	25,3 %	43	23,0 %	92	24,1 %
Zelo pogosto	11	5,7 %	18	39,6 %	29	7,6 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 2,199, p = 0,333$$

Tabela 20: Razred in gledanje oddaj s prijatelji

Oddaje gledam s prijatelji	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	145	72,5 %	115	63,5 %	260	68,2 %
Pogosto	42	21,0 %	50	27,6 %	92	24,1 %
Zelo pogosto	13	6,5 %	16	8,8 %	29	7,6 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 3,529, p = 0,171$$

Rezultati v tabeli 19 in 20 nas opozarjajo, da tako učenci kot učenke redko gledajo televizijske oddaje skupaj s prijatelji, pri čemer tudi starost učencev ne igra pomembne vloge.

Tabela 21: Spol učencev in gledanje oddaj s starši

Oddaje gledam s starši	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	95	49 %	108	57,8 %	203	53,3 %
Pogosto	66	34 %	55	29,4 %	121	31,7 %
Zelo pogosto	33	17 %	24	12,8 %	57	15,0 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 3,126, p = 0,210$$

Tabela 22: Razred in gledanje oddaj s starši

Oddaje gledam s starši	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	103	51,5 %	100	55,3 %	203	53,3 %
Pogosto	61	30,5 %	60	33,1 %	121	31,7 %
Zelo pogosto	36	18,0 %	21	11,6 %	57	15,0 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 3,060, p = 0,217$$

Učenci četrtil in osmih razredov oddaje, ki prikazujejo nasilje, gledajo najpogosteje sami. Med njimi je več učencev (39,7 %) in več učencev osmih razredov (43,3 %). Več kot polovica anketirancev ne glede na spol in razred oddaje z nasilno vsebino redko gleda s prijatelji ali starši.

5. Prepoved gledanja oddaj z nasilno vsebino in pogovor z drugimi o gledani vsebini

Vemo, da je šele desetletni otrok, pa še to ne vsak, sposoben razlikovati med tem, kar gleda na zaslonu, in med tem, kar se resnično dogaja v življenju (Erb, 1997). Zato bi morala vsaka družina oblikovati neke vrste dogovor, kaj in koliko bodo gledali televizijo. Seveda pa je pomembno, da se starši o gledanih oddajah z otroki tudi pogovarjajo. Zato v petem sklopu predstavljamo podatke, ki kažejo, kako pogosto starši učencem prepovejo oziroma izberejo gledanje oddaj z nasilno vsebino in kako pogosto se učenci pogovarjajo o gledanih oddajah s starši ali s prijatelji. Pri prikazu rezultatov smo upoštevali vpliv spola in starosti učencev.

Tabela 23: Prepoved, izbira programa glede na spol

Prepoved, izbira programa	Učenci		Učence		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Nikoli	85	43,8 %	83	44,4 %	168	44,1 %
Včasih	102	52,6 %	100	53,5 %	202	53,0 %
Vedno	7	3,6 %	4	2,1 %	11	2,9 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 0,733, p = 0,693$$

Tabela 24: Prepoved, izbira programa glede na razred

Prepoved, izbira programa	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Nikoli	58	29 %	110	60,8 %	168	44,1 %
Včasih	132	66 %	70	38,7 %	202	53,0 %
Vedno	10	5 %	1	0,5 %	11	2,9 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 41,645, p = 0,000$$

Rezultati v tabelah 23 in 24 nas opozarjajo, da starši tako učencem kot učenkam včasih prepovejo izbiro programa, statistično značilno pogosteje pa ga prepovejo mlajšim učencem.

Tabela 25: Pogovor s starši o gledani vsebini glede na spol

Pogovor s starši o gledani vsebini	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	145	74,7 %	124	66,3 %	269	70,6 %
Pogosto	38	19,6 %	54	28,9 %	92	24,1 %
Zelo pogosto	11	5,7 %	9	4,8 %	20	5,2 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 4,495, p = 0,106$$

Tabela 26: Pogovor s starši o gledani vsebini glede na razred

Pogovor s starši o gledani vsebini	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	138	69,0 %	131	72,4 %	269	70,6 %
Pogosto	47	23,5 %	45	24,9 %	92	24,1 %
Zelo pogosto	15	7,5 %	5	2,8 %	20	5,2 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 4,289, p = 0,117$$

Kot je razvidno iz tabel 25 in 26, se starši o vsebini gledanih oddaj redko pogovarjajo z učenci, pri čemer ne igra pomembne vloge niti spol niti starost učencev.

Tabela 27: Pogovor s prijatelji o gledani vsebini glede na spol

Pogovor s prijatelji o gledani vsebini	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	46	23,7 %	38	20,3 %	84	22,0 %
Pogosto	78	40,2 %	76	40,6 %	154	40,4 %
Zelo pogosto	70	36,1 %	73	39,1 %	143	37,6 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 0,722, p = 0,697$$

Tabela 28: Pogovor s prijatelji o gledani vsebini glede na razred

Pogovor s prijatelji o gledani vsebini	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Redko	58	29,0 %	26	14,4 %	84	22,0 %
Pogosto	71	35,5 %	83	44,9 %	154	40,4 %
Zelo pogosto	71	35,5 %	72	39,7 %	143	37,5 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 12,215, p = 0,002$$

6. Posledice nasilja pri anketiranih učencih

Prikazovanja nasilja ne smemo razumeti kot popolnoma nedolžno dejanje. Nasilje v medijih učinkuje na prejemnika. Najbolj zaskrbljujoči posledici nasilja sta posnemanje in otopelost. V tem sklopu želimo prikazati možne posledice nasilja (posnemanje in otopelost), ki bi jih lahko pripisali gledanju vsebin z nasilno vsebino, pri čemer nas je zanimal vpliv spola in starosti.

Tabela 29: Stopnja strinjanja z izjavo glede na spol

Stopnja strinjanja z izjavo	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	18	9,3 %	5	2,7 %	23	6,0 %
Se deloma strinjam	56	28,8 %	19	10,1 %	75	19,7 %
Se ne strinjam	120	61,8 %	163	87,2 %	283	74,3 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 32,017, p = 0,000$$

Tabela 30: Stopnja strinjanja z izjavo glede na razred

Stopnja strinjanja z izjavo	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	10	5 %	13	7,2 %	23	6,0 %
Se deloma strinjam	32	16 %	43	23,7 %	75	19,7 %
Se ne strinjam	158	79 %	125	69,1 %	283	74,3 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 4,917, p = 0,086$$

Rezultati v tabeli 29 in 30 nas opozarjajo, da pri učencih glede na spol in razred še ne zasledimo posnemanja, ki bi lahko bilo posledica gledanja nasilja v množičnih medijih.

Tabela 31: Stopnja strinjanja z izjavo glede na spol

Stopnja strinjanja z izjavo	Učenci		Učenke		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	85	43,8 %	23	12,3 %	108	28,3 %
Se deloma strinjam	82	42,3 %	68	36,4 %	150	39,4 %
Se ne strinjam	27	13,9 %	96	51,3 %	123	32,2 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 75,503, p = 0,000$$

Tabela 32: Stopnja strinjanja z izjavo glede na razred

Stopnja strinjanja z izjavo	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	62	31 %	46	25,4 %	108	28,3 %
Se deloma strinjam	54	27 %	96	53,0 %	150	39,4 %
Se ne strinjam	84	42 %	39	21,6 %	123	32,3 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 29,720, p = 0,000$$

Velik delež učencev četrtil in osmih razredov, med njimi 61,8 % učencev in 87,2 % učenek, 79 % učencev četrtil razredov in 69,1 % učencev osmih razredov, se ne strinja z izjavo, da radi posnemajo junake oddaj, ki prikazujejo nasilje, kar kaže, da pri njih še ni zaslediti posnemanja. 6 % anketirancev, med njimi je več učencev, se z izjavo strinja, kar kaže, da pri njih že lahko govorimo o posnemanju.

7. Napotki, s katerimi bi lahko zmanjšali nasilje v otroških programih

Odrasli lahko pripomoremo k zmanjšanju količine in pogostnosti srečevanja otrok z nasiljem na televiziji. Zato v sedmem sklopu predstavljamo podatke, upoštevajoč spol in starost učencev, o možnih pristopih, ki vodijo k zmanjševanju nasilja. Učenci lahko prenehajo gledati oddajo z nasilno vsebino, se o teh vsebinah pogovarjajo s starši in v pogovoru spoznajo, da nasilje ni edini možni pristop za reševanje konfliktnih situacij.

Tabela 33: Stopnja strinjanja z napotkom glede na spol

Stopnja strinjanja z napotkom	Učenci		Učenske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	44	22,7 %	68	12,3 %	112	29,4 %
Se deloma strinjam	74	38,1 %	63	36,4 %	137	36,0 %
Se ne strinjam	76	39,2 %	56	51,3 %	132	34,6 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 8,931, p = 0,012$$

Tabela 34: Stopnja strinjanja z napotkom glede na razred

Stopnja strinjanja z napotkom	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	89	44,5 %	23	12,7 %	112	29,4 %
Se deloma strinjam	61	30,5 %	76	42,0 %	137	36,0 %
Se ne strinjam	50	25,0 %	82	45,3 %	132	34,6 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 47,463, p = 0,000$$

Rezultati v tabelah 33 in 34 nas opozarjajo na obstoj statistično značilnih razlik med skupinami učencev glede na spol in starost glede strinjanja z napotkom, da je potrebno takrat, ko je v oddajah preveč nasilja, izključiti televizijo.

Tabela 35: Stopnja strinjanja z napotkom glede na spol

Stopnja strinjanja z napotkom	Učenci		Učenske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	39	20,1 %	50	26,7 %	89	23,3 %
Se deloma strinjam	49	25,3 %	64	34,2 %	113	29,7 %
Se ne strinjam	106	54,6 %	73	39,1 %	179	47,0 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 9,309, p = 0,010$$

Tabela 36: Stopnja strinjanja z napotkom glede na razred

Stopnja strinjanja z napotkom	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	47	23,5 %	42	23,2 %	89	23,3 %
Se deloma strinjam	48	24,0 %	65	35,9 %	113	29,7 %
Se ne strinjam	105	52,5 %	74	40,9 %	179	47,0 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 7,278, p = 0,026$$

V tabelah 35 in 36 so prikazani rezultati, ki opozarjajo na obstoj statistično značilnih razlik med skupinami učencev glede na spol in starost glede pogovora s starši o oddajah z nasilno vsebino.

Tabela 37: Stopnja strinjanja z napotkom glede na spol

Stopnja strinjanja z napotkom	Učenci		Učenske		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	121	62,4 %	144	77,0 %	265	69,6 %
Se deloma strinjam	46	23,7 %	26	13,9 %	72	18,9 %
Se ne strinjam	27	13,9 %	17	9,1 %	44	11,5 %
Skupaj	194	100 %	187	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 9,699, p = 0,008$$

Tabela 38: Stopnja strinjanja z napotkom glede na razred

Stopnja strinjanja z napotkom	4. razred		8. razred		Skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
Se strinjam	151	75,5 %	114	63,0 %	265	69,6 %
Se deloma strinjam	22	11,0 %	50	27,6 %	72	18,9 %
Se ne strinjam	27	13,5 %	17	9,4 %	44	11,5 %
Skupaj	200	100 %	181	100 %	381	100 %

$$\chi^2 = 17,423, p = 0,000$$

34,6 % anketirancev, več učenk (51,3 %) in več učencev osmih razredov (45,3 %) se z napotkom, da takrat, ko je v oddajah preveč nasilja, izključim televizijo, ne strinja. Z napotkom, da naj se pogovarjajo o oddajah z nasilno vsebino s starši, je več kot polovica učencev (54,6 %), ki se ne strinja, med učenkami je takih 39,1 %. Prav tako se ne strinja z napotkom 52,5 % učencev četrtil razredov in 40,9 % učencev osmih razredov. Več kot polovica anketirancev, ne glede na spol, med njimi pa je več učencev četrtil razredov, se strinja z napotkom, da se je potrebno pogovarjati o tem, da nasilje ni edina možna rešitev reševanja sporov in da obstajajo tudi druge nenasilne možnosti reševanja le-teh.

Interpretacija

Dobljeni rezultati kažejo, da so med učenci najbolj priljubljeni akcijski, med učenkami pa pustolovski filmi. Rezultati se ne ujemajo povsem s podatki Koširjeve (1996), ki pravi, da sta med otroki najbolj priljubljeni dve zvrsti filmov, in sicer akcijski filmi in grozljivke. Ugotovili smo, da so v današnjem času med učenci zelo priljubljeni pustolovski filmi.

Učenci raje gledajo akcijske filme, ker le-ti pogosto prikazujejo nasilje, orožje, tehniko (roboti), to pa je za njih nedvomno zelo privlačno. Pri učenkah se kaže želja po napetem doživljanju vsebine, ki jo le-te uresničujejo z gledanjem pustolovskih filmov. Dosedanjih spoznanj Erjavčeve (1999), da so med deklicami najbolj priljubljeni ljubezenski in glasbeni filmi, s to raziskavo ni mogoče potrditi.

Med anketiranci, ki radi gledajo oddaje, ki vsebujejo nasilje, je občutno višji odstotek učencev kot učenk. Učenci radi gledajo oddaje z nasilno vsebino, pri tem posnemajo svoje junake in njihova dejanja, kar se jim zdi zelo pomembno. Glede na dosedanje podatke (Košir, 1996) pa lahko sklepamo, da učenci prevečkrat prenašajo te vzorce iz filmov v resnično življenje. Relativno nizek odstotek učenk, ki rade gledajo oddaje z nasilno vsebino, razlagamo s tem, da se učenek prikazovanje nasilja čustveno bolj dotakne. Več je učencev osmih razredov, ki radi gledajo oddaje, ki vsebujejo nasilje. Rezultati ne presenečajo. Nižji odstotek učencev četrtil razredov razlagamo z dejstvom, da so učenci v tem starostnem obdobju občutljivejši za sprejemanje vsebin, ki prikazujejo nasilje.

Kot smo pričakovali, je višji odstotek učenk, ki ne uživa ob gledanju oddaj z nasilno vsebino. Učenke gledajo programe, oddaje, ki so jim ponujene, kar pa ne pomeni, da ob tem tudi uživajo. Gledajo jih zato, ker so "in" in ker se mnogi o njih pogovarjajo. Višji odstotek učencev osmih razredov, ki uživajo ob gledanju oddaj z nasilno vsebino, razlagamo z dejstvom, da se ti anketiranci ob gledanju takšnih oddaj sprostijo, pozabijo na morebitne težave (doma, v šoli ...), hkrati pa se tudi identificirajo s posameznimi junaki. Je pa zaskrbljujoč relativno visok delež učencev četrtilih razredov, ki uživa ob gledanju nasilnih vsebin.

Višji je odstotek učenk, ki jih je strah med gledanjem oddaj, ki prikazujejo nasilje. Pri učencih je verjetno še vedno ponekod prisotna vzgoja, ki jim ne dovoljuje, da kot moški priznajo, da jih je nečesa strah. Višji odstotek učencev osmih razredov, ki jih ni strah med gledanjem nasilnih oddaj, razlagamo z dejstvom, da so anketiranci navajeni sprejemati oddaje, ki prikazujejo nasilne vsebine, saj jim jih televizijski program pogosto ponuja, ob tem pa se zavedajo, da filmsko dogajanje ni resnično dogajanje, in zato jih tudi ni strah.

Visokega odstotka anketirancev ne glede na spol in razred po gledanju oddaj z nasilno vsebino ne tlači mora. Strinjamo se z navedbo Petrovca (2003), da pogosto srečevanje z nasiljem v medijih zmanjša gledalčevo občutljivost zanj.

Anketiranci oddaje, ki prikazujejo nasilje, najpogosteje gledajo sami, med njimi pa je višji odstotek učencev in učencev osmih razredov.

Razloge za tako ravnanje je mogoče poiskati v dejstvu, da učenci na ta način lahko sami (brez nadzora staršev) izberejo želeni program in se jim tako ni treba prilagajati drugim družinskim članom. To še zlasti velja za učence osmih razredov, v manjši meri za učence četrtilih razredov. Menimo, da so učenci osmih razredov samostojnejši in da starši nimajo nadzora nad vsebinami, ki jih sprejemajo prek televizije, videa in DVD-ja. Ugotovitve naše raziskave se ujemajo z ugotovitvami že opravljenih raziskav (Erjavec in Volčič, 1999b), ki navajajo, da odstotek gledanja televizije brez prisotnosti drugega s starostjo narašča. Več kot polovica anketirancev, ne glede na spol in razred, redko gleda televizijo, video in DVD skupaj s prijatelji. Učenci se družijo s prijatelji, vendar za to raje izberejo športna igrišča in se ukvarjajo z drugimi aktivnostmi, kot pa da bi se družili v domačem stanovanju in gledali televizijo. Visok odstotek anketirancev, več učenk in več kot polovica tako učencev četrtilih razredov kot učencev osmih razredov, redko gleda oddaje skupaj s starši. Iz rezultatov lahko sklepamo, da vse več staršev premalo časa nameni druženju s svojimi otroki. Starši bi si morali vzeti čas za svoje otroke, »vzeti si čas« pa pomeni, poiskati tudi druge alternative preživljanja prostega časa in ne le gledanja televizije.

Več kot polovica učencev in učenk se redko pogovarja s starši o gledani vsebini. Že opravljene raziskave (Košir in Ranfl, 1996; Erjavec in Volčič, 1999b; Grossman in DeGaetano, 2002; Kunczik, 2002) potrjujejo, da se starši o gledanih medijskih vsebinah s svojimi otroki veliko premalo pogovarjajo. Med anketiranci, ki se pogosto pogovarjajo s starši o gledani vsebini, je več učencev osmih razredov. Verjetno starejši učenci več razmišljajo o vsebinah in problemih, ki jih prikazujejo mediji, ter čutijo večjo potrebo po pogovarjanju s starši o tem, kajti želijo spoznati

tudi stališča staršev o gledanem. Te ugotovitve se razlikujejo od rezultatov raziskave (Erjavec in Volčič, 1999b), ki opozarja, da se delež pogovora s starši s starostjo zmanjšuje. Starši se bojijo učinkov gledanja televizije na njihove otroke. Pravijo, da gledanje televizije, še posebej mlajšim otrokom, škoduje, hkrati pa otroke same puščajo pred televizijskim ekranom in se ne pogovarjajo z njimi o oddajah, ki so jih gledali, oziroma je teh pogovorov odločno premalo. Ob tem nekateri avtorji (Erjavec in Volčič, 1999b; Grossman in DeGaetano, 2002; Kunczik, 2002) navajajo, kako zelo pomemben je pogovor s starši o vsebinah, ki jih otroci gledajo, kajti otrokom je potrebno pojasniti in razložiti razliko med nasiljem na televiziji, ki je umetno, in med nasiljem, ki nas dejansko obdaja in nas na nekaj opozarja. Učenke in učenci četrth in osmih razredov se pogosto pogovarjajo s prijatelji o gledani vsebini. Rezultati kažejo, da je izmenjava stališč oziroma mnenj med prijatelji pomembna. To pozitivno preseneča in potrjuje dosedanje rezultate, da je komunikacija med prijatelji močno poudarjena, še posebej pri učencih osmih razredov, kar je v skladu z že opravljenimi raziskavami (Erjavec in Volčič, 1999b), ki opozarjajo, da delež otrok, ki se pogovarjajo s prijatelji o televizijskem programu, s starostjo narašča. To potrjujejo tudi rezultati te raziskave.

Med anketiranci je več učenk in več učencev osmih razredov, ki se ne strinjajo z napotkom, da takrat, ko je v oddajah preveč nasilja, izključijo televizijo. Rezultate razlagamo z dejstvom, da so učenci navajeni gledati oddaje z nasilno vsebino, če pa se o tem pohvalijo še pred sošolci, so v njihovih očeh pomembnejši. Hkrati menimo, da so učenci osmih razredov navajeni gledanja oddaj, ki prikazujejo nasilje, in se jim ne zdi pomembno, da bi ob tem izključili televizijo. Med anketiranci, ki se z napotkom, da naj se pogovarjajo o oddajah z nasilno vsebino s starši, ne strinjajo, je več kot polovica tako učencev kot učencev četrth razredov. Očitno učenci radi gledajo oddaje z nasilno vsebino, so del njihovega vsakdana in ne čutijo potrebe, da bi se o tem pogovarjali s starši. Učenci se o takih oddajah s starši nočejo pogovarjati, saj vedo, da se starši z gledanjem teh oddaj ne strinjajo oziroma vedo, da jim bodo posledično v bodoče gledanje le-teh prepovedali. Učenci obeh razredov se zavedajo, da bi z upoštevanjem napotka, da se je potrebno pogovarjati o tem, da nasilje ni edina možna rešitev reševanja sporov in da obstajajo tudi druge možnosti reševanja le-teh, resnično pripomogli k zmanjšanju nasilja. V kolikšni meri se ta napotek v vsakdanjiku upošteva, pa je vprašljivo.

Sklep

Cilj raziskave, ki smo jo izvedli med učenci četrth in osmih razredov različnih osnovnih šol v Sloveniji, je bil, ugotoviti, kako učenci v današnjem času zaznavajo medijsko nasilje. Zanimalo nas je, katere medijske vsebine (filme) anketiranci najraje gledajo, ali radi gledajo oddaje, ki prikazujejo nasilje, in zakaj, kako se počutijo ob gledanju nasilnih oddaj, s kom najpogosteje gledajo oddaje, ki prikazujejo nasilje, s kom se o gledanih oddajah pogovarjajo, ali jim starši kdaj prepovejo gledanje nasilnih oddaj, ali se pri njih že kažeta posledici prekomernega gledanja nasilnih vsebin, posnemanje in otopelost, ter kako se strinjajo z napotki, s katerimi

bi lahko zmanjšali obseg nasilja v otroških programih. Raziskava je pokazala, da učenci najraje gledajo akcijske in pustolovske filme ter grozljivke. Več kot polovica anketirancev je kot razlog gledanja oddaj, ki prikazujejo nasilje, navedlo razvedrilo. Ob gledanju nasilnih oddaj anketiranci doživljajo različna občutja. Oddaje, ki prikazujejo nasilje, anketiranci najpogosteje gledajo sami, med njimi je več učencev osmih razredov. Učenci se o gledanih oddajah najpogosteje pogovarjajo s prijatelji. Komunikacija med prijatelji je še posebej močno poudarjena med učenci osmih razredov. Učenci so pogosto izpostavljeni nasilju, ki ga prikazujejo mediji. Raziskava je pokazala, da so anketiranci zaradi pogostega srečevanja z nasiljem v medijih postali zanj manj občutljivi, saj pri njih že zasledimo otopelost kot posledico nasilja v množičnih medijih, ni pa še v tolikšni meri zaslediti posnemanja. Učenci obeh razredov se zavedajo, da bi upoštevanje nekaterih napotkov pripomoglo k zmanjšanju količine nasilja v otroških programih. Večina anketirancev se strinja, da bi prav z upoštevanjem napotka, da se je potrebno pogovarjati o tem, da nasilje ni edina možna rešitev za razreševanje sporov in da obstajajo tudi druge nenasilne tehnike reševanja le-teh, pripomogli k zmanjšanju nasilja.

Kaj lahko storimo, da učenci ne bi bili v tolikšni meri izpostavljeni medijskemu nasilju, da bi ohranili kritičen odnos do medijev?

Prav gotovo ne moremo kaj dosti vplivati na sam program, ki ga televizija oddaja, zagotovo pa lahko veliko naredimo znotraj institucij, ki skrbijo za vzgojo in izobraževanje otrok, to so vrtec, šola in družina.

Starši imajo torej pri učenčevem sprejemanju in odnosu do medijev zelo pomembno vlogo, vendar pa se tega, po rezultatih raziskave sodeč, premalo zavedajo. Zato ponovno poudarjamo pomembnost pogovora, dogovora, postavljanja mej, predvsem pa dobrega zgleda znotraj družine.

Učenci potrebujejo nasvete, pomoč vzgojiteljev, učiteljev, da se bodo ob poplavi vseh množičnih občil znali pametno odločati, pravilno izbirati, kritično sprejemati in ustvarjalno razmišljati o medijih. Potrebujejo celovit vzgojno-izobraževalni proces, vzgojo za medije.

LITERATURA

- Bašič Hrvatini, S. (1995). Otrok in nasilje v medijih. V M. Košir (ur.), *Otrok in medij* (str. 37–42). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Brandstatter, H. in Brandstatter, R. (1995). *Fernsehen mit Kindern: ein Ratgeber für Eltern*. Wien: Ueberreuter.
- Erb, H. H. (1997). *Otroci in nasilje*. Ljubljana: Kres.
- Erjavec, K. in Volčič, Z. (1999a). *Moč in nemoč televizije: za starše in učitelje*. Ljubljana: Založba Rokus.
- Erjavec, K. in Volčič, Z. (1999b). *Odraščanje z mediji: rezultati raziskave Mladi in mediji*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

- Feibel, T. (2004). *Killerspiele im Kinderzimmer. Was wir über Computer und Gewalt wissen müssen*. Walter Verlag.
- Grossman, D. in DeGaetano, G. (2002). *Wer hat unsern Kindern das Toten beigebracht? Ein Aufruf gegen Gewalt in Fernsehen, Film und Computerspielen*. Freies Geistesleben GmbH.
- Gunther, M. (2000). *Fernseh Alltag und Medienangste von Kindern*. Niedersächsisches Landesinstitut für Fortbildung und Weiterbildung im Schulwesen und Medienpädagogik (NLI). Niedersächsische Landesmedienanstalt für privaten Rundfunk (NLM).
- Košir, M. (1995). Uvod. V M. Košir (ur.), *Otrok in mediji* (str. 5–8). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Košir, M. in Ranfl, R. (1996). *Vzgoja za medije*. Ljubljana: DZS.
- Košir, M. (1998). Čas množičnih občil terja vzgojo za medije. V A. N. Dragan (ur.), *Vzgoja za medije in z mediji* (str. 93–100). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Košir, M. (2003). *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kunczik, M. (1990). *Fernsehen: Aspekte eines Mediums*. Köln: Bohlau.
- Kunczik, M. in Zipfel, A. (2002). *Gewalttätig durch Medien?* Pridobljeno 14. 2. 2008, s <http://www.mediaculture-online.de>.
- Kunczik, M. in Zipfel, A. (2005). *Gewalt und Medien*. Ein Studienbuch. Bohlau.
- Marentič Požarnik, B. (1996). Knjigi na pot. V M. Košir in R. Ranfl (ur.), *Vzgoja za medije*. Ljubljana: DZS.
- Petkovič, B. (2004). Nasilje v medijih. *Ciciban, priloga za starše*, 8, 16–17.
- Petrovec, D. (2003). *Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Selg, H. *Mediengewalt und ihre Auswirkung auf Kinder*. Pridobljeno 18. 9. 2008, s http://www.reinhardt-verlag.de/pdf/probe_uj_selg.pdf.
- Stangl, W. (2004). *Die Wirkung von Gewaltdarstellungen in den Medien*. Pridobljeno 10. 9. 2008, s <http://arbeitsbleatter.stangl-taller.at/EMOTION/AggressionMedien.shtml>
- Stipp Hagmann, K. (2000). *Wie werden Helden gemacht?* Niedersächsisches Landesinstitut für Fortbildung und Weiterbildung im Schulwesen und Medienpädagogik (NLI). Niedersächsische Landesmedienanstalt für privaten Rundfunk (NLM).

Elektronski naslov: majda.psunder@uni-mb.si

Založniški odbor je prispevek prejel 19. 5. 2008.

Recenzentski postopek je bil zaključen 23. 2. 2009.